

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԵՐՋԱՆԿԱՀԻՇՍԱԿ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՆՈՐԻՆ Ս. ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ Տ. Տ. ԳԵՈՐԳ Զ.Ի ՀՈՒՂԱՐԿԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ԹԱՂՈՒՄԸ

Մայիսյան օրերը սգի և տրտմության օրեր հանդիսացան Մայր Հայրենիքի և Սփյուռքի հավատացյալ հայ ժողովրդի համար։ Մայիսի 9-ին վախճանվեց ամենքից սիրված ու հարգված, հավետ անմոռանալի Ամենայն Հայոց Ընդհանրական Հայրապետ Գեորգ Զ.ը։ Ս. Էջմիածինը կրկնակի ուխտատեղի էր դարձել սգի այդ օրերին։ Գալիս էր հայ ժողովուրդը՝ համբուրելու իր սիրելի Հոր ու Հովվապետի Ս. Աջը և հրաժեշտ տալու իր պաշտելի Հայրապետին։ Ուխտավորներից շատերը, որոնք եկել էին հեռավոր վայրերից, դիշերում էին վաճառքի քանկում, չգրկվելու համար թաղմանական սրտատուչ և հոգեպարար արարողություններից։

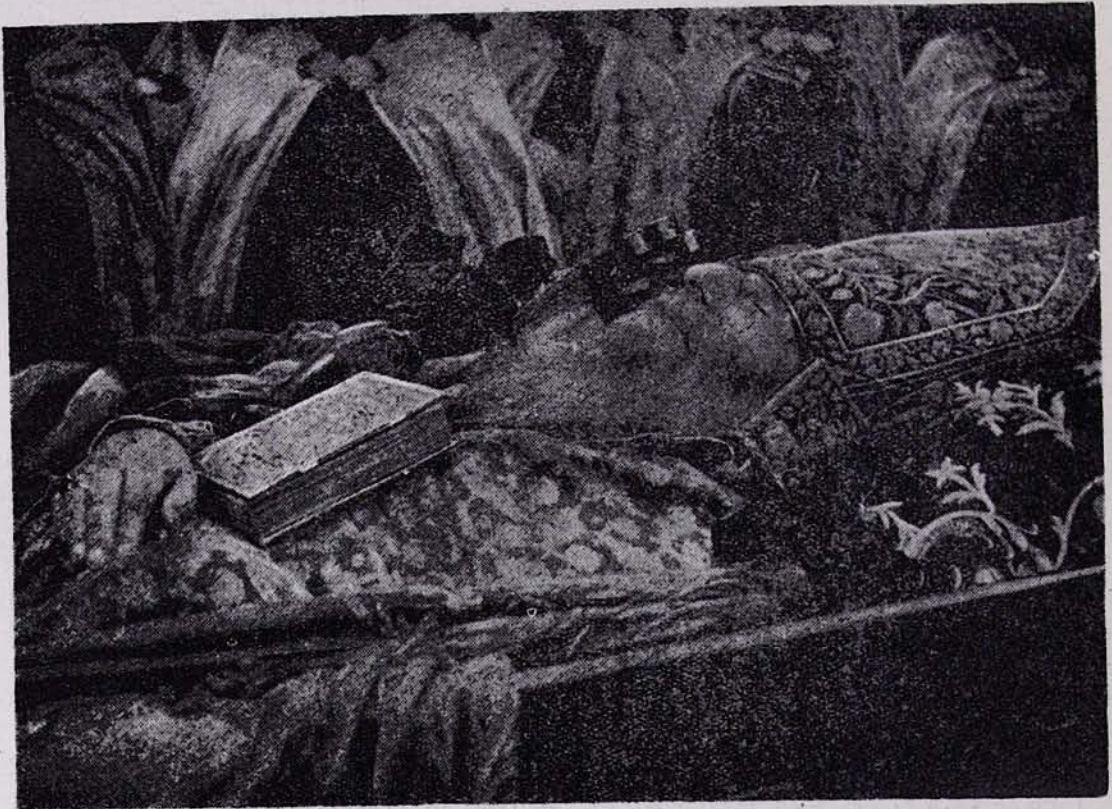
Մայիսի 25-ն էլ Երեկոյան ժամերգության պահին, Վեհի աճյունը, մեծ հանդիսությամբ և եկեղեցական թափոթով, իջեցվում է Մայր Տաճար։ Բակում, Ս. Էջմիածնում, ալեկոծվում է խաղաղ՝ ժողովրդական սգակիր բազմությունը։

Երեկո էլ Վերջալուսի մարող լուսերը բոսորով են ներկել Տաճարի խաչերն ու գմբեթները։ Մայր մոտոդ արեգակի վերջին ճառագայթները բեկբեկվում, ամփանում են երեկոյան կապույտ շամանդաղի մեջ։ Երեկոն ստվերները երկարում են, դողում անհաստատ, ինչպես մահամերձի վերջին, մարող ձիգերը։ Զանդակատան զանգերը հառաչանքով են լցնում այդ նոսրացած օդը, և թրթռուն հնչյունները հուզվում են մարող վերջալուսի վերջին շողերի հետ։

Վեհարանում կատարվում է հոգեհանգիստ։ Ապա հանգուցյալ Հայրապետի դագաղը համբընթաց դուրս է բերվում Վեհարանից։ Առջևից չորս սարկավազներ տանում են սև թավշապատ, արծաթյա գեղեցիկ խաչերով ու դարդերով ընդելուզված դագաղի կափարիչը, հետո գալիս են խաչվառակիրը, կերոնակիրները, դպիրները, սարկավազները, քահանաները, վարդապետները, բոլորն էլ պարտ ու պատշաճ զգեստավորված։ Ամբողջ շքով զգեստավորված եպիսկոպոսները, հանգուցյալ Հայրապետի կաղնյա դագաղը բարձրացրած, դուրս են բերում Վեհարանից։ Բոլոր եպիսկոպոսները հանգուցյալ Վեհափառի ձեռնաստույններ են։ Առջևից երկու բուրվառակիրներ խնկարկում են։ Հանգուցյալ Հայրապետն իր հայրապետական զգեստավորման մեջ է։ Կաթողիկոսական թանկարժեք խուլը գլխին, հայրապետական խաչն ու զավազանը կողքերին, ձեռքերը խաչված, կարծես խաղաղ նիրհում է նա դագաղի մեջ, շրջապատված իր մեծ ու փոքր հոգևոր զավակներով։ Հանդիսավոր հուղարկավորման երթը դանդաղեցնում է իր ընթացքը և կանգ առնում Վեհարանի դարբասի առաջ։ Կարդացվում են մարգարեական և ավետարանական ընթերցվածները համապատասխան քարոզներով և աղոթքներով։ Աղոթող եպիսկոպոսը դողդոջուն շեշտով շշնջում է. «Ընկա՛լ, մարդասէ՛ր Տէր, աշա՛ղնմբ դքեզ, դիմդրոսածս մեր, և դասաւորեա՛ղհոգի հանգուցելոյս Տ. Տ. Գէորգայ Զ.ի Կաթողիկոսի և Մայրապոյն Պատրիարքի Ամեն-

նայն Հայոց ի Քեզ ճշմարիտ հաւատով ընդ ամենայն սուրբս Քո...»: Նույն շքով և հանդիսութեամբ առաջ է տարվում Վեհափառի դադաղը: Մինչև Մայր Տաճարի դռները այն ցած է դրվում չորս անգամ և կատարվում է համապատասխան կարգը, ամեն անգամ տարբեր մարգարեութունների, գրքերի ու

բաղնիք, գալթում, ամենուրեք մարդկային ծով է: Անսահման վիշտը անդիմադրելի ուժով քաշել բերել է բոլորին Ս. Էջմիածին՝ հուղարկավոր լինելու մեծանուն և հայրենասեր Հայրապետի դադաղին: Անցնում է Հանգուցյալի դադաղը խնկի, աղօթքի և երգի միջով, ու գլուխները խոնարհվում են վշտով

ՎԵՀԱՓԱՐԸ ԴԱԳԱՂԻ ՄԵՋ

ավետարանների ընթերցանութեամբ և թաղման մեղամաղձիկ, տխուր շարահանների երգեցողութեամբ: Բարձրացող կնդրի մշուշի միջից լսվում են աղօթքի մրմունջները. «Նւ հիթէ մարդկօրէն ինչ յանցեալ իցէ սորա, բանիւ կամ գործով կամ մտածութեամբ, Դու, որպէս քարեղար և մարդասէր և տղորմած Աստուած, թողութիւն շնորհեա՛ տա...»:

Վեհարանից Մայր Տաճար երկու քայլի ճանապարհ է...: Բայց ի՞նչպիսի ծով քաղմութիւն է հավաքվել այնտեղ: Մեծ ճիգով և պահպանվում մարդկային հոսանքը, որպէսզի այն չփակի հուղարկավորման ճանապարհը: Ծաղերի, ցանկապատերի վրա,

ու հարգանքով հանուրց հավատացյալ հայութեան Հոր և Հովնապետի դադաղի առաջ:

Հուղարկավորման սգավոր թափորը մոտենում է Մայր Տաճարի ավազ դռանը: «Բացէ՛ք ինձ զդուռն ողորմութեան» սաղմոսից հետո, «Զողորմութեան Քո զդուռն բաց մեզ» շարականի մեղմանով հնչյունների տակ բացվում են Տաճարի մայր դռները և երանաշնորհ Հանգուցյալի դադաղը դրվում է դասում, Ս. Իջման սեղանի հանդիման, սև շղարշով ծածկված ջահի տակ: Դադաղի չորս դին, չորս մարդաչափ կերոններ, սև ժապավեններով երկված, առկայծում են թախծալի լույսով: Ամբողջ հոգևոր դասը շրջապատում

է Հանգուցյալի դագաղը: Կատարվում է համապատասխան կարգը: Ավագագույն եպիսկոպոսը կարդում է սուրբ ավետարանը: Տաճարում մեռելային քար լուծվում է տիրում և այդ սարսուղեցիկ լուծվան մեջ լսվում են Հիսուսի՝ Իր սիրասուն աշակերտներին ուղղած վերջին սրտառուշ ու տխուր հրաժեշտի խոսքերը. «Փոքր մի ևս, և ո՛չ տեսանէք զիս. և ապա սակաւիկ մի, և տեսանիցէք զիս. և զի ես երթամ առ Հայր...»:

Սուրբ ավետարանի ճշմարիտ խոսքերը վշտի այդ պահին անդիմադրելիորեն թափանցում են սրտերը... Մահվան մեծ իրա-

Քրիստոսյայի համար՝ մահով սկզբնավորվում է կյանքի մի նոր սկիզբ: Ու մտածում ես — մեր սիրելի Հայրապետը «ո՛չ է մեռեալ, այլ՝ ննջէ»:

Կյանքի և մահվան մասին այսպիսի սրբազան մտածողությունների մեջ վերջանում է սուրբ արարողությունը և բոլորը մոտենում են, համընդուն Հանգուցյալի կրծքին դրած սրբություններն ու Ս. Աջը, մինչ շորս քահանաներ, լո՛ւտ կանգնած, սաղմոս են քաղում: Եվ ապա մինչև գիշերվա ուշ պահը անդադրում հոսում է ժողովրդական հոսանքը դեպի Մայր Տաճար՝ վերջին անգամ տեսնելու

ՎԵՃԱՓԱՌԻ ԴԱԳԱՂԸ ՎԵՃԱՐԱՆԻՑ ՏԱՐՎՈՒՄ Է ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐ

կանությունը իր խորհրդի մեջ է առնում բուրրին... Մի պահ լսում ես մահվան հաղթության ձայնը... Բայց այդ մի րոպե է տևում. «Մահ, ո՛ւր է քո հաղթությունը...»: Ավետարանի չքնաղ էջերից հնչում է հարության դավաթ օրհներգը. «Քաջալերեցարո՛ւք, զի ես յաղթեցի աշխարհի...»: Արդարև, բոլոր դադաղների առաջ, բոլոր գերեզմանների եղբին, հնչում է Քրիստոսի անսուտ պատգամը հարության. «Մահուամբ զմահ կոխեաց»:

և վերջին հրաժեշտը տալու հանգուցյալ Հայրապետին: Ավելի քան հուզիչ է պահը գիշերվան այդ խաղաղ ժամին, երբ մարդիկ հարգանքով խոնարհվում են դագաղի վրա՝ և արցունքոտ աչքերով խաչակնքում են երեսները և հեռանում:

Նրկու օր անընդհատ, գիշեր ու ցերեկ, գալիս են մարդիկ Ս. Էջմիածնից, մայրաքաղաքից, գավառներից, մոտիկ և հեռավոր վայրերից՝ վշտահար դեմքերով, իրենց վեր-

ջին հարգանքն ու պատիվը մատուցելու մեծ Հայրենասերին ու ժողովրդանվեր Հայրապետին:

Ու հայ հավատացյալը, ծանր վշտի այդ դժվարին օրերին, սրտառուչ ու հանդիսավոր իր երդումն է տալիս Վեհափառի դադադի առաջ — անշեղ պահել իր սրտում հավատի

վում է այն տխուր զգացմունքը, թե արդարև ո՛չ ևս է Հայ Եկեղեցու իմաստուն Քահանայապետը, ջրջահայաց Հովվապետը, ժողովրդաբանվեր Ազգապետը և հայրենասեր Հայրապետը: Նա Իր ողջ գիտակցական կյանքը, առանց մնացորդի, նվիրաբերել է հայ ժողովրդին, Հայ Եկեղեցուն և Հայ Հայրենիքին:

ՎԵՀԱՓԱՐԻ ԴԱԳԱՂԸ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ԱՌՋԵՎ

հուրը, Հայրենիքի դադափարը և Վեհափառի հիշատակը, ընթանալ հայրենասիրության ու եկեղեցասիրության այն ճշմարիտ ուղիով, որով ընթացել էր մեծ Հայրապետն Իր ողջ կյանքի ընթացքում:

Մայիսի 27-ն է: Տաճարում վերջացել է ժամերգությունը: Հնադարյան Տաճարի շրջակայքը լեցուն է բազմություն: Այսօր հայ ժողովուրդը խոր վշտով հողին կհանձնի Տ. Տ. Գեորգ Զ. մեծագործ Հայրապետի աճյունը:

Մայր Տաճարի ներսում ու շրջակայքում հուղարկավորության և թաղման արարողություններին ներկա գտնվող տասնյակ հազարավոր մարդկանց դեմքերի վրա կարդաց-

ծրկինքն էլ տխուր էր այսօր: Թխպագույն ամպերը ծածկել էին նրա սովորաբար փեղակապույտ ևրենը: Երեկ գիշեր նա հորդառատ արցունք էր թափել երկրի վրա, բայց այժմ, երբ Ամենայն Հայոց Հայրապետի անշունչ մարմինը ամերձեցեալ էր ի դուռն գերեզմանի», նա կարծես զսպում է իր արտասուքը, որպեսզի Վեհի ղեպի հավերժություն ճամբորդող հոգու հանդեպ հայ ժողովրդի զգացած հարգանքի ու մեծարանքի արտահայտությունը լինեի անթերի:

Մայր Տաճարից ներս, Իջման սուրբ սեղանի առաջ, սուգի վարագույրներով շրջապատված Հայրապետական Աթոռի կողքին, բարձրադիր տեղավորված փառաշուք դադադի, մեջ, հավիտենական քնով խաղաղորեն նըն-

ջում է երջանկահիշատակ Վեհափառը: Սև ժապավենով երիզված ջահերից ու կանթեղներից հեղեղվում է լույսը Նրա դալկահար, բայց գծերի կենդանի արտահայտությունը պահած դեմքի վրա, մինչ շորս քահանա հայրեր շարունակում ան սաղմոս քաղել մեծանուն Վախճանյալի հոգու հանգստյան համար:

Կենտրոնական դասում, դագաղի գլխավորում, հարգելի կանգնել են Մինսկի և Բելոռուսիայի արքեպիսկոպոս Պիտերիմ սրբազանը, Կույբիշևի եպիսկոպոս Հերոնիմ սրբազանը, Միխայիլ ավագ քահանան, Համայն Վրաց Պատրիարք-Կաթողիկոսի ներ-

կան ՍՍՌ Մինիստրների Սովետին կից Հայ եկեղեցու զործերի խորհրդի նախագահ Հրաչյա Գրիգորյանը, Անդրկովկասի մուսուլմանների Շեյխ ուլ-Իսլամի և Երևանի մուսուլմանների ներկայացուցիչները, Ա. Իսահակյանը, Մարտիրոս Տեղ-Ստեփանյանը, պրոֆ. Պետրոսյանը, Գերագույն Հոգև՝ վոր խորհրդի անդամներ Ս. Կամսարականն ու Մ. Մինասյանը, ղեպուտատ Պատրիկ Սեկյանը, Լիբանանից եկած բանաստեղծ Վահե-Վահյանը, Սիմոն Սիմոնյանը (Կիլիկիայի Կաթողիկոսության օրգան «Հասկ» ամսագրի խմբագիր), կաշվի ֆաբրիկատոր Գևորգ Զաթալպաշյանն ու ինժեներ Պողոս

ՎԵՀԱՓԱՌԻ ԹԱՂՄԱՆ ՆԵՐԿԱ ԵՂՈՂ ԲԱԶԱՄԱՀԱՋԱՐ ԺՈՂՈՎՈՐԻՐԸ

կայացուցիչ Դիմիտրի եպիսկոպոսը, Ալեքսանդր ավագ քահանան և քարտուղար Գաղաշիձեն:

Աջակողմյան դասում ակնածալի տեղ են զբաղեցրել ՍՍՌ Միության Մինիստրների Սովետին կից Կրոնական պաշտամունքների խորհրդի նախագահ Պոլյանսկին, Հայկա-

Անթոնյանը, Ֆրանսիայից եկած հայտնի գրող Լևոն Մեսրոպը, Ռումինիայից եկած Վահան Դանիելյանն ու դոկտ. Գրիգոր Բամբուկչյանը և ուրիշներ:

Ձախակողմյան դասը զբաղեցրել են արտասահմանի և Մայր երկրի հայ եկեղեցականության ներկայացուցիչները՝ Հյուսիսային

ԳԵՐԱՇՆՈՐՀ Տ. ՎԱՀԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿՈՍՏԱՆՅԱՆԸ ԿԱՏԱՐՈՒՄ Է
ՎԵՀԱՓԱՌԻ ՕՇՈՒՄԸ

Ամերիկայի հայոց Արևելյան թեմի առաջնորդական տեղապահ Մամբրե արքեպիսկոպոս Գալֆայանը և նույն թեմի նախկին առաջնորդ Տիրան արքեպիսկոպոս Ներսոյանը, Հայաստանի Ամերիկայի հայոց Հայրապետական նվիրակ Սիոն եպիսկոպոս Մանուկյանը, Ռումինահայ թեմի առաջնորդ Վազգեն եպիսկոպոս Պալճյանը, Կիլիկիո Կաթողիկոս

դպպետներ, ավելի քան հիսուն քահանաներ և սարկավազներ: Ծիսակատարությունների կանոնավորությանը հսկում է Մայր Աթոռի միաբան գերաշնորհ Տ. Սահակ եպիսկոպոս Տ. Հովհաննիսյանը:

Առավոտյան ժամը 10.30-ին սկսվում է սուրբ պատարագը: Պատարագին է Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսական տեղապահ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՆԵՐԸ, ԲԱՆԱՍՏԵՂԵ ԵՎ ՆԱԿԱՆԵՐ
ԵՎ ՏԻԱՐ ՍՏԵՓԱՆ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆԸ ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԺԱՄԱՆԱԿ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ

ստության պատվիրակներ Դերենիկ եպիսկոպոս Փոլատյանը, Շավարշ վարդապետ Գույումճյանը և Շահն արեղա Աճեմյանը, Երուսաղեմի միաբաններից Հայրիկ վարդապետ Ասլանյանն ու Հայկազուն վարդապետ Աբրահամյանը, Շիրակի առաջնորդ Սուրեն եպիսկոպոս Թորոսյանը, Աղբիջանի հայոց առաջնորդ Գարեգին ծայրագույն վարդապետ Տեր-Հակոբյանը, Հյուսիսային Կովկասի հայոց թեմի առաջնորդ Վարդան ծայրագույն վարդապետ Տեր-Սահակյանը, Գեորգ ծայրագույն վարդապետ Վաթյանը, ուրիշ վար-

ամենապատիվ Տ. Խաղ արքեպիսկոպոս Աջապահյանը: Սուրբ պատարագին սպասարկում են Հայկազուն և Գնել վարդապետները, էջմիածնական Կոմիտաս արեղա Տեր-Ստեփանյանն ու Կոմիտաս քահանա Շիրինյանը: Սուրբ պատարագը երգում է 110 հոգուց բաղկացած երգչախումբը՝ ղեկավարությամբ հայրենադարձ երաժշտադետ Հրանտ Գեորգյանի:

Պատարագը շարունակվում է վերացնող ներդաշնակությամբ: Պահը խորհուրդ է համակ:

ՀՈՒՂԱՐԿԱՎՈՐՆԵՐԻ ԲԱՋՄՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԱՅԻ ՏԱՃԱՐՈՒՄ

«Ողջոյն»ի ժամին սկսվում է Վեհափառի վերջին օծման կարգը: Գերաշնորհ Տ. Մամբրե արքեպիսկոպոս Գալֆայանը կարդում է «Տէր Աստուած Փրկիչ մեր» աղոթքը, ապա գերաշնորհ Տ. Սիոնեակոպոսը, սարկավազների, դպիրների և սուրբ պատարագին սարասրկողների ամբողջ խմբի ընկերակցութեամբ, մեղեդիի հնչյունների տակ, Տաճարի հյուսիսային կողմից բերում է Սրբալույս Մեռոնի աղալին, և Ավագ սեղանի հարավային աստիճաններով վեր հանում: Վերջին օծման սրբազան պահն է: Երջանկահիշատակ Վեհափառ Հայրապետի վերջին օծումն է վատարելու գերաշնորհ Տ. Վահան արքեպիսկոպոս Կոստանյանը: Արարողութեան մասնակցում են բոլոր եպիսկոպոսները, որոնք իրենց ուտերին առած Երանաշնորհ Հայրապետի դագաղը, սաղմոսելով, այն դնում են Ավագ սեղանի բեմին: Մայր Տաճարի պատմական կամարների տակ հնչում է «Առաքելոյ աղանդոյ» սքանչելի շարականը: Հասն է վերջին օծման ամենամեծ լիարկան լուսին: Կատարվում է հանգուցյալ Հայրապետի վերջին օծման սուրբ արարողությունը և շարականի վսեմ հնչյունների տակ վաթիվթում են Սրբալույս Մեռոնի ոսկեգույն, լուսաճաճանշ շիթերը: Ողջ Տաճարում լսվում է սրբազանի կերկրելուն ձայնը՝ «Օրհնեսցի, օծցի ճակատ հանդուցեալ Տ. Տ. Գէորգայ Սրբազնագոյն Կաթողիկոսի...»: Արցունքները խեղդում են նրան, ձայնը բեկվում է, բառերը կտրվում են կտրկտրում և մի պահ վիթխարի կորստի վակիժը սրտում, մեծ Հայրապետից բաժանվելու անդարձանելի ողբերգությունը մի անգամ ևս ապրելով, խորհում է նա յուրովի. «Եվ ինչո՞ւ ինձ վիճակվեց այս դառնությունը... օժելու...»:

Սուրբ սեղան բարձրացած եպիսկոպոսները, վարդապետներն ու սարկավազները վերցնում են հանգուցյալ Հայրապետի ակերիզ դագաղը և պոտեցնում Ավագ սեղանի շուրջը: Խոր ու վեհամաստ է այդ արարողությունը. այդ նշանակում է, որ Հանգուցյալը իր վերջին համբույրն է տալիս սուրբ սեղանին և Եկեղեցու բոլոր սրբություններին: Հանգուցյալի անունից, այդ հանդիսավոր երթի ժամանակ, երգվում է նրա վերջին հրաժեշտի «Ողջոյն»ը:

«Ողջոյն» քեզ, սուրբ եկեղեցի: Ողջոյն քեզ, սեղան սրբութեան: Ողջոյն ձեզ, դասք քահանայութեան: Ես ճանապարհորդեցի առ Արարիչն իմ»:

Օ՛հ, ինչպիսի՜ սրտագրավ երգ է այդ, կյանքի ինչպիսի՜ նուրբ, զգայուն ապրում ու զգացմունք են դրել մեր երանելի նախնիքը այդ խորիմաստ երգի բառերի ու եղանակի մեջ: Այդ երգը ցնցում է մարդկային ողջ էությունը, քարացած սիրտն անգամ փղձկում է ի լուր այդ հոգեզմայլ և իմաստալից շարականի:

«Ողջոյն ձեզ, մանկունք եկեղեցւոյ: Ողջոյն ձեզ, հաւատացեալ եղբարք իմ ի Քրիստոս: Ողջոյն ձեզ, համօրէն ժողովրդականք: Ես ճանապարհորդեցի առ Քրիստոս յոյսն ամենեցուն»:

Հանգուցյալ Հովնապետի վերջին բաժանման արտառուչ պահն է այդ: Նա այլևս չի տեսնելու հարազատ, սիրելի դեմքեր, առարկաներ, որոնց հետ կապված է եղել նրա ամբողջ կյանքը, անկարող է այլևս Նա սուրբ սեղան բարձրանալու և Նրա վերջին խնդրանքն է՝ «Աղօթա արարէք վասն իմ, հարք իմ, եղբարք և որդիք...»:

Երեք անգամ սուրբ սեղանի շուրջը շրջան կատարելուց հետո, դագաղը դրվում է սեղանի առջևում, բոլորը մեկ առ մեկ երկյուղածությամբ մոտենում են և շոգում ու համբուրում Հանգուցյալի Աջը և ամենավերջին անգամ ստանում Նրա համր ու անխոս, խորհրդավոր օրհնությունը:

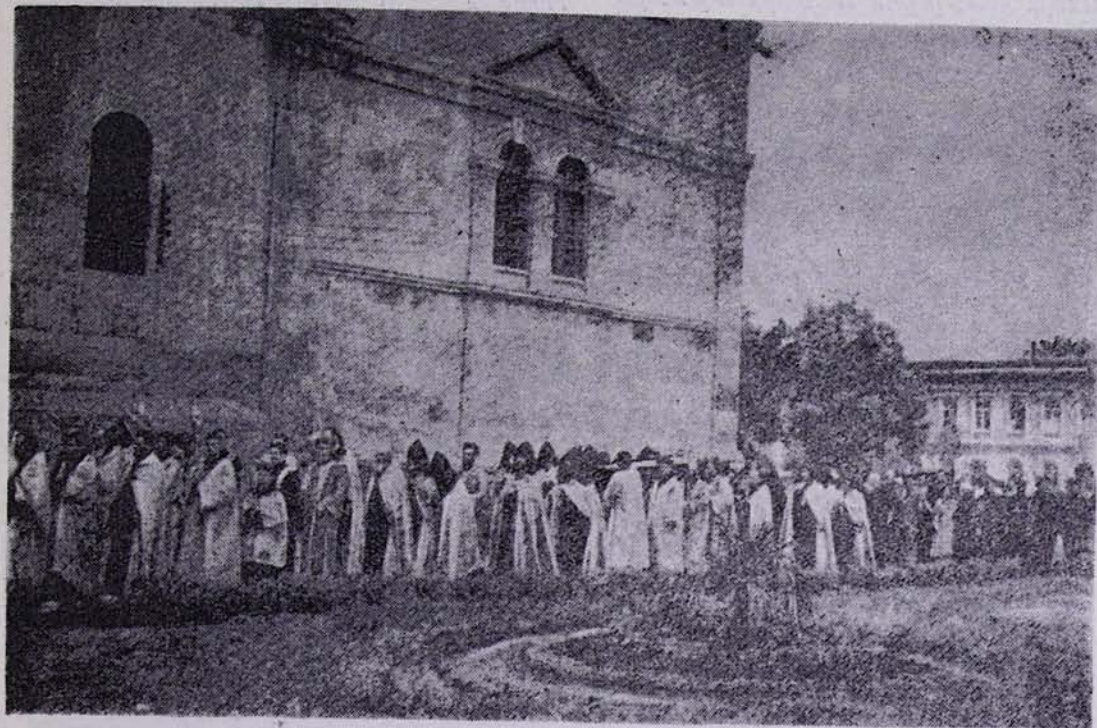
Հանգուցյալ Հայրապետի ճակատն ու Աջը օժելուց հետո, սրբազան հայրը խոստում է հոգել ու բովանդակալից դամբանական: Այդ դամբանական չէ միայն, այլ մի տեսակ հանդիսավոր երգում, որ սրբազանի բերանով տալիս է ողջ հայ հոգևորականությունը մեծանուն Հանգուցյալի դագաղի առջև՝ հավատարիմ լինելու Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին, հայ ժողովրդին, մեր պանծալի Հայրենիքին, մեր ազգային-եկեղեցական հոգևոր միասնականության, մեր ողջ պատմության, մեր նախնայաց նախանձախնդրության, Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու ազգային ինքնուրույնության, ուղղափառության, դադափարների, որոնց համար մեծագործ Հայրապետը ապրեց ու գործեց:

ՎԵՀԱՓԱՌԻ ԴԱԳԱՂԸ ՕԾՈՒՄԻՑ ՀԵՏՈ ԴՈՒՐՍ Է ՔԵՐՎՈՒՄ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՑ

Սուրբ պատարագը շարունակվում է նույն հոգևոր վեհաթյամբ և ներդաշնակությամբ: «Հայր մեր»-ից առաջ, Մեծի Տանն Կիլիկիո Աթոռի և հայ ժողովրդի անունից, հուշիչ դամբանական է խոսում նաև պատարագիչ ամենապատիվ Տ. Խաղարքեպիսկոպոս Աջապահյանը: Նա իր սրտատուշ խոսքերի մեջ բերում է Կիլիկիո Աթոռի միաբանության և սիրտաբաժանության մշտի ու հարգանքի խորին ու անկեղծ արտահայտությունը հանգու-

թրոում են օդում և տարածվում հեռունե-րում: Վերջին, վերջին անգամ Հանգուցյալը դուրս է գալիս Իր հարազատ Մայր Եկեղեցու դռնից, վերջին ամսա՛ս բարովձը, վերջին բաժանումը խանդակաթ մորից: Հուղարկավորման թափորը վանդ է առնում զանգակատան ատքերի կլոր հրապարակում: Հանգուցյալի երեսը դարձված է դեպի արևելք: Այդ առաջին հանգիստն է: Կարդացվում է սուրբ ավետարանը: Ինչպիսի՛ բազմոթթյուն է հավաքվել

ՎԵՀԱՓԱՌԻ ԴԱԳԱՂԸ ՊՏՏԵՑՎՈՒՄ Է ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

ցյալ Հայրապետ Գեորգ Զ.ի վախճանման առթիվ: Համազգային սգի արա օրերին, որքա՛ն սրտապնդիչ ու դեղեցիկ են հնչում Հայաստանյալց Առաքելական Եկեղեցու միություն և միաբնություն զաղափարները:

Սուրբ պատարագի ավարտման, Վեհափառի դադարը Ավագ սեղանի բնից բերվում է ատյան, ուր կատարվում է մեծահանդես հոգեհանգստյան կարգը:

Վեհափառի դադարը նորից ուսերի վրա է: Այսօր ժողովեալ սրբոցն ի միասին շարականի հնչյունների տակ ալն դուրս է բերվում Տաճարի կենտրոնական մասով դեպի ավագ դուռը: Զանգերի լսկան հնչյունները թր-

դրում: Մարդկային գլուխների մի ամբողջ ծով է ալը, հազարավոր մշտալի, սգավոր դեմքեր, բազմաթիվ խորաթափանց հայացքներ իրենց վերջին հուղումնալից ամսաս բարովձն են ուղղում իրենց Հորը, Հայրապետին ու Վեհապետին...:

Թափորը դանդաղորեն շարունակում է իր ճանապարհը և կանգ առնում Տաճարի հյուսիսային խորանի կողմում: Առջևից տանում են շքեղ ու թարմ ծաղիկներով զարդարված պսակները, որոնք հեռավոր ու մոտիկ զաղութահայության և մայր ժողովրդի զանազան շրջաններից նվիրաբերված, սրտի անկեղծ ու հարազատ զեղումներ են:

Կատարվում է երկրորդ հանգիստը և թաղման սգո երթը շարունակում է իր ճամբան: Ճաշի ժամն է: Արեգակը գնդիթից այրում է անխնայ: Թափորը վանդ է առնում Մայր Տաճարի արևելյան կողմում: Հանգուցյալի դեմքը դարձված է դեպի արևելք, դեպի աստվածային լույսը ու նա վերջին անգամն է հայոց այնքան պարզ ու կապուտակ, խաղաղ երկնքի տակ: Լուել են բոլոր ձայները, ամբողջի մեջ, բուրվառի համաշափ շարժումների հետ, լավում են սուրբ ավետարանի խոսքերը՝ «Աստուած չէ մեռելոց, այլ՝ վենդանեաց, զի ամենեքին նմա վենդանիք

փողիտղում են քամուց, սաղարթախիտ ծառերը մեղմօրոր շշնջում են դեփյուտից: Զուլացող օդում լավում են հոգեհանգստյան շարականի տխուր, սրտաճմրիկ հնչյունները: Հուղարկավորների ծովածավալ թափորը հետևում է Վեհի դագաղին, որ դեպի իր վերջին հանգստարանն է առաջնորդվում հոգեպարար աղոթքներով, զմայլելի մեղեդիներով, խնկով ու կնդրկով օծոմա: Նա, որ իր վենդանության, որպես արթուն պահակ, տարիներով ման էր եկել հայ ժողովրդի հավերժության կոթողի՝ Մայր Տաճարի շուրջը, այժմ, դագաղի մեջ հանգչած, վերջին հրա-

ՎԵՀԱՓԱՌԻ ԴԱԳԱՂԸ ԳԵՐԵՉՄԱՆԻ ՄՈՏ

նեն: Ու հարություն վսեմ գաղափարը, հոգու անմահության պայծառ հրացուքը կանգնում է բոլորի առջև — Վեհափառը մի՞թե մեռած էր...:

Կատարվում է շրորորդ հանգիստը Տաճարի հարավային կողմում և սգո թափորը կամաց-կամաց մոտենում է գերեզմանափոսին: Առջևից տարվող խաչվառի սև ժապավենները

ժեշտն էր տալիս այս սրբազան վայրերին, մերթ կանգ առնելով չորս ծագերի վրա, մերթ շարժվելով դանդաղ-դանդաղ, բաց յուրաքանչյուր քաղափոխի մի քիչ ավելի մոտենալով դամբարանին, ուր պիտի ամփոփվեր հոսակ տրեմն:

Եվ ահա Վեհի դամբարանը, Հայրենյաց պաշտպան Ներսես Աշտարակեցի և Հայոց

Հայրիկ Մկրտիչ Խրիմյան հայրենասեր մարտիրոսների շիրիմների առնթին, որոնց կողքին բարձրագույն մանգնել է հայ ճարտարապետության հոյակապ մեկ հուշարձանը՝ մեծ դանդաղատունը:

«Մերձեցայ ես ի դուռն գերեզմանին, և հասա ինձ ժամանակ մտանել ի յարգանդ երկրի...»:

Զանցած մի փոքր, հանգուցյալ երանաշնորհ Հայրապետի դագաղը դրված է գերեզմանի եզրին: Քահանաները ասում են վառնանագլուխը: Սարկավագի քարոզից և աղոթքներից հետո վարդապետը՝ եմ ընթերցվածները առակաց գրքից, մարգարեություններից, առաքելոց թղթերից, սուրբ ավետարանից, ապա նորից աղոթք և այսպես շարունակ: Կուռ և ուշադիր լսվում են աղոթքի խոսքերը. «Օրհնեա՛, Տէ՛ր, և զբնակութիւնս սորա և զոսկերս...»: Մարդկային դանդաղածները խոստցնում են իրենց շարքերը, շատերը ելել են բարձրությունների վրա՝ տեսնելու թաղման վերջին բոսիկները:

Թախծոտ դողանքում են Մայր Տաճարի զանգակները: Սկսվում են հայ և օտար պատվիրակությունների հրաժեշտի խոսքերը: Ռուսական Ուղղափառ Եկեղեցու անտմից հանդես է գալիս Պիտերիմ արքեպիսկոպոսը, Վրացական Եկեղեցու անտմից՝ Դիմիտրի եպիսկոպոսը: Հյուսիսային Ամերիկայի հայոց թեմի անտմից դամբանական ճառով հանդես է գալիս Մամբրե արքեպիսկոպոս Գալֆայանը, Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարքության անտմից՝ Հայկազուն վարդապետ Աբրահամյանը, Հարավային Ամերիկայի հայոց թեմի անտմից՝ Սիոն եպիսկոպոս Մանուկյանը, Ռումինահայ թեմից՝ Վազգեն եպիսկոպոս Պալճյանը, Կիլիկիո Կաթողիկոսական Աթոռի անտմից՝ Դերենիկ եպիսկոպոս Փոլատյանը, Թյուրքիո Հայոց Պատրիարքության անտմից՝ Ս. Էջմիածնի միաբան Տ. Սահակ եպիսկոպոս Տեր-Հովհաննիսյանը:

Ապա արքեպիսկոպոսներից մեկը հողը վերցնելով ավի մեջ, խաչակնքում է ասելով. «Օրհնեա՛, Տէ՛ր, ողորմութեամբ քով զհողս ծառայիս Քո, և յիշեա՛ զսա, զի հող էր և անդէն ըստ հրամանի քոմ դարձաւ ի հող»:

Հողը խաչածն նետվում է գերեզմանի մեջ: Կոտորված մեջ լսվում են աղափսի հնչյունները: Բոլորի հայացքները վերջին անգամ տալիքում են երանաշնորհ Գեորգ Զ. ի դեմքին: Մաշված մագաղաթագույն դեմքը, փակված աչքերը երևում են մի վերջին պահ, ապա բոլորի աչքի առջև կախարիչը ծածկում է ամեն ինչ... Դագաղը կամաց-կամաց իջնում է գրի մեջ... Զանգերը թաղման մեղեդիներ են երգում: Տխուր դողանքներ հեկեկում են օդում...: Կակծալի հառաչանքներով լեցվում է միտությունը: «Գնա՛ւ բարով, Վեհափա՛ռ»,— ժողովրդի միջից լսվում է մի կերկրեղծ, լացակումած ձայն: «Բարի՛ ճանապարհ, մեր Հայ՛ր, մեր հարազատ»,— շնչում են խոնավ աչքերով միաբանները և արտասուքը, որպես մխիթարանք, հորդում է աչքերից:

Վերջին անգամ թաղման մասնակիցները պահում են Հայրապետի սե փիլոնը դեռ շծածկված գերեզմանի վրա: Վեհօրեն խոնարհվել են գերեզմանի վրա նաև հայրապետական դրոշները՝ խաչն ու գավազանը: Պահը անմոռանալի է, անկրկնելի ու վեհամասն...:

Թարմ հողը, համբրնթաց, լցվում է գերեզմանի փոսի մեջ: Եպիսկոպոսը օրհնում և կնքում է դամբարանը. «Օրհնեսցի և վնքեալ պահեսցի շիրիմ և ոսկերք ծառայիս Աստուծոյ, նշանաւ սուրբ փաշիս և սուրբ աւետարանաւ, անուամբ Հօր և Որդոյ և Հոգւոյն Սրբոյ...»:

Դամբարանի հողակույտը զարդարվում է թարմ ծաղկեպսակներով, մինչ ողջ Արարատյան դաշտով մեկ հնչում է «Ի վերին Երուսաղէմ» հողեզմայլ երգը:

Այդ օրվանից Ս. Էջմիածնի հողն իր ծոցում է պահում ամենքից սիրված ու պաշտված անզուգական Հայրապետի, մեծանուն Կաթողիկոսի թանկագին աշյունները:

Այդ օրը հավատացյալ հայ ժողովուրդը աշխարհի բոլոր ծագերում դառնապես սգաց իր մեծ ու անդարձանելի կորուստը:

Կանցնեն դարեր, բայց մեծ հայրենասեր Գեորգ Զ. Կաթողիկոսի անմահ հիշատակը միշտ տեղումնների սրտում:

«Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»:

Թաղումից հետո, պատմական Վեհարանի մեծ սրահում, Ս. Էջմիածնի վշտակիր միաբանության և Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի կողմից, ի հիշատակ լուսահոգի Հայրապետի պատրաստված հոգեհաշի տեղանի շուրջ հավաքվում են արտասահմանից եկած հոգևորական և աշխարհական պատվիրակները՝ Մայր Երկրի եկեղեցականության ներկայացուցիչները և օտար հյուրերի հետ միասին։

Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի նախագահող Ս. Վահան արքեպիսկոպոս Կոստանյանի առաջարկով ներկաները մի բոլոր հոտնկայս լուսնյամ ձև պատհամ՝ ի հարգանս հոգեւույս Հայրապետի։ Ապա սրբազանը հակիրճ ճառով նշում է, թե հայ ժողովրդի և Հայ Եկեղեցու համար շշմեցուցիչ էր եղել փորձառը երջանկահիշատակ Հայրապետի, որ ճարտար, իմաստուն և շրջահայաց նախապետ էր, բայց մխիթարական է գտնում այն, որ Նրա շնչովը դաստիարակված և հավատով զորացած ուրիշ նախապետներ պիտի շարունակեն դեկավարել Հայաստանյայց Եկեղեցին։ Վահան սրբազանը կոչ է անում սեղմելու շարքերը, լցնելու մեծագործ Հայրապետի մահվամբ գոյացած պարսպը և ովստե-

լու Նրա բարձր օրինակով շարունակելու Վահափառի կիսատ թողած գործը։

Հաջորդաբար խոսք են առնում Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսական տեղապահ Ս. Խաղ արքեպիսկոպոս Աջապահյանը, վրաց Դիմիտրի եպիսկոպոսը, Տիրան արքեպիսկոպոս Ներսոյանը, Դերենիկ և Սուրեն եպիսկոպոսները, Շավարշ, Հայրիկ և Հայկազուն վարդապետները, Փայլակ սարկավազը, ումմիահայերի պատվիրակ դոկտ. Գրիգոր Բամբուկյանը, Հոգևոր Ճեմարանի դասախոս Արթուր Հատիտյանը և բանաստեղծ Վահե-Վահյանը, ներքողելով մեծ Հանգուցյալի անձի մեջ հայրենասեր, ժողովրդասիր, մարդասեր, ուսումնասեր, համաշխարհային խաղաղության անխոնջ պաշտպան և Հայաստանյայց Եկեղեցու ավանդությունների արթուն պահապան Հայրապետին։

Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսական տեղապահ ամենապատիվ Ս. Խաղ արքեպիսկոպոս Աջապահյանի «Պահպանիր»-ով փակվում է հոգեհաշը, որը առիթ էր տոնելու, մի անգամ ևս նշելու արտասահմանի և Մայր Երկրի հայ հոգեւորականության անխափստ հավատարմությունը՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հանդեպ և Հայ Եկեղեցու անխորտակելի միությունն ու միասնականությունը։

